

رتبه‌بندی مؤلفه‌ها و بررسی نقش نظارت عملیاتی در پاسخگویی عملیاتی

طاهره ستوده

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.
rezasotudeh103@yahoo.com

چکیده

نظارت عملیاتی یک فرایند مدیریتی است که به منظور بررسی و ارزیابی عملکرد و عملیات یک سازمان، سیستم یا فرآیند استفاده می‌شود. یکی از راه کارهای مطرح جهت استفاده و مدیریت بهتر بودجه استفاده از نظارت عملیاتی بر بودجه که باعث افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی مدیران سازمان‌های دولتی می‌شود. هدف از این تحقیق رتبه‌بندی و بررسی نقش نظارت عملیاتی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی است. جامعه آماری تحقیق را کلیه مدیران، حسابرسان، حسابداران سازمان‌های دولتی و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های شهر زاهدان تشکیل داده، نمونه آن شامل ۱۲۰ نفر از مدیران، حسابرسان دیوان محاسبات، حسابداران بخش عمومی و اعضای هیئت علمی که طبق جدول مورگان انتخاب شدند، تشکیل می‌دهند. ابزار مورد استفاده در این تحقیق پرسش نامه هست. آلفای کرون باخ برای پایایی پرسش نامه برابر ۰/۷۵ است. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون T و برای رتبه‌بندی مؤلفه‌ها از آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد انجام نظارت عملیاتی باعث افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی می‌گردد. همچنین، طبق نتایج آزمون فریدمن رتبه‌بندی مؤلفه‌های پاسخگویی عملیاتی به ترتیب در رتبه اول اثربخشی، رتبه دوم کارایی و رتبه سوم اثربخشی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: بخش عمومی، نظارت عملیاتی، پاسخگویی عملیاتی.

مقدمه

نظارت عملیاتی یک فرایند است که در آن سازمان‌ها و شرکت‌ها به منظور اطمینان از صحت و کارایی فعالیت‌های خود، فرآیندها و سیستم‌های خود را مورد بررسی و نظارت قرار می‌دهند. هدف اصلی نظارت عملیاتی، ارزیابی و تضمین کیفیت و کارایی فعالیت‌ها و فرآیندهای سازمان است. نظارت عملیاتی شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و روش‌ها است که به منظور ارزیابی و کنترل عملکرد سازمان و دستیابی به اهداف تعیین شده انجام می‌شود. این فعالیت‌ها می‌تواند شامل بررسی و ارزیابی فرآیندها، سیستم‌ها، عملکرد کارکنان، استفاده از منابع و موارد دیگر باشد. نظارت عملیاتی می‌تواند به صورت داخلی یا خارجی انجام شود. در نظارت عملیاتی داخلی، تیم‌های داخلی سازمان مسئول بررسی و ارزیابی فعالیت‌ها هستند، در حالی که در نظارت عملیاتی خارجی، سازمان‌ها از منابع خارجی مانند مشاوران یا سازمان‌های حسابرسی استفاده می‌کنند. با استفاده از نظارت عملیاتی، سازمان‌ها قادر خواهند بود بهبودهای لازم را در فرآیندها و سیستم‌های خود اعمال کنند، ریسک‌ها را شناسایی و کاهش دهند، تضمین کنند که فعالیت‌ها با استانداردها و قوانین مربوطه سازگار هستند و به طور کلی عملکرد سازمان را بهبود بخشند. هیئت تدوین استاندارد های حسابداری (۱۳۷۸)، اقتصاد ایران

بخش عمومی بسیار گسترده ای دارد که واحدهای تولیدی، خدماتی و بازرگانی بسیار بزرگ و متعددی را در بر می گیرد که به فعالیت های عمده صنعتی، حمل و نقل و ترابری، تامین آب، برق و سوخت، بانکداری و بیمه، کالای اساسی و حتی امور بازرگانی و سایر خدمات اشتغال دارند این واحدها به صورت بازرگانی اداره می شوند و در برنامه توسعه کشور مقرر است که در نظام مدیریتی آنها تجدید نظر شود. سیاست عمومی و جهت گیری برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بر جلب مشارکت بیشتر بخش های خصوصی و تعاونی در تولید تجارت و خدمات واگذاری فعالیت های تصدی دولت به بخش های مزبور از طریق گسترش بازار سرمایه و تشکیل سرمایه های کوچک با افزایش شمار و توسعه شرکت های سهامی عام تاکید دارد. اکرم خان^۱ (۱۹۹۲)، گسترش قلمرو فعالیتهای دولت، موجب افزایش همزمان مخارج عمومی گردیده است. همچنین به دلیل گسترش و توسعه نهادهای آزادیخواهی در جوامع، آگاهی عمومی آحاد جامعه و نمایندگان مجلس افزایش یافته و مردم و نمایندگان، بیش از پیش خواستار حسابداری و پاسخگویی اداره کنندگان منابع و اموال عمومی هستند. صمصامی، خداداد (۱۳۸۶)، از طرفی با جهانی شدن اقتصاد و روند تکاملی صنایع مختلف، دستیابی به کارایی بیشتر، مدیران به خود مشغول داشته است، چنانکه آنها باری ادامه حیات سازمان خود، نیازمند داده های فراتر از داده های مالی تاریخی هستند. از این رو، ارزیابی وضعیت موجود با کنترل و زیر نظر گرفتن روشهای دستیابی به اهداف سازمان و هماهنگی با محیط از راه نوآوری، شناسایی فرصت های بهبود و برطرف کردن کاستی های سیستم کنترل داخلی برای استفاده از فرصت های پیشرفت بر اساس معیارهای اثربخشی، صرفه اقتصادی و کارایی برای مدیران، نیازی اولیه و رمز بقای سازمان است. بر این اساس نظارت عملیاتی یک ابزار مفید برای اصلاح بسیاری از سیستم های سازمان و هدایت آن به سوی اهداف می باشد. نظارت عملیاتی، فرایند منظم و روشمند ارزیابی اثربخشی، صرفه اقتصادی و کارایی اقتصادی عملیات سازمان و گزارش نتایج ارزیابی همراه با پیشنهاد های عملی به اشخاص زیر صلاح برای بهبود عملیات است. حسین زاده، ملوک (۱۳۸۷)، دیوان محاسبات انگلستان سه معیار نظارت عملیاتی را به صورت زیر تعریف کرده است: اثربخشی: مقایسه ی نتایج مورد انتظار و نتایج واقعی پروژه ها، برنامه ها یا سایر فعالیتها (مصرف هوشمندانه)، صرفه اقتصادی: حداقل کردن بهای تمام شده منابع مورد نیاز یا مصرفی با توجه به کیفیت مورد نظر (مصرف با توجه اقتصادی)، کارایی: حداکثر ستانده با میزان نهاده ثابت یا ستانده ثابت با حداقل نهاده ممکن (مصرف خوب). در این تحقیق نقش نظارت عملیاتی در افزایش مسئولیت پاسخگویی در بخش عمومی بیان می شود. موتور محرکه اقتصاد را بنگاه ها تشکیل می دهند. بنی فاطمی کاشی، محمدرضا (۱۳۸۲)، اهداف نظارت عملیاتی شامل ارزیابی اثربخشی، صرفه اقتصادی و کارایی برنامه می باشد. یک نظارت عملیاتی با هدف اولیه اثربخشی برنامه ممکن است شامل هدف اساسی ارزیابی کنترل های داخلی برای تعیین دلایل نبود اثربخشی برنامه یا چگونگی توانایی بهبود اثربخشی نیز باشد. اهداف نظارت عملیاتی اثربخشی و نتایج برنامه اغلب با اهداف صرفه اقتصادی و کارایی ارتباط متقابل دارد. اهداف نظارت عملیاتی که بر اثربخشی و نتایج برنامه تمرکز دارد، به طور معمول میزان دستیابی برنامه به مقاصد و اهداف خود را اندازه گیری می کند. اهداف نظارت عملیاتی که بر صرفه اقتصادی و کارایی تمرکز دارد، هزینه ها و منابع مصرف شده برای دستیابی به نتایج برنامه را پیگیری می کند. نمونه هایی از اهداف نظارت عملیاتی در این گروه ها به شرح زیر است:

- ۱- ارزیابی عملکرد در مقایسه با اهداف تعیین شده بوسیله مدیریت یا سایر معیارهای سنجش مناسب.
- ۲- اطمینان یافتن از پیشبینی و بکارگیری سیستم ارزیابی و بازرخورد مناسب در سازمان.
- ۳- شناسایی فرصت های بهبود عملیات از نظر صرفه اقتصادی، کارایی و اثربخشی.
- ۴- ارزیابی میزان دستیابی به مقاصد و اهداف قانونی، مقرراتی یا سازمانی.
- ۵- ارزیابی توانایی نسبی رویکردهای جایگزین برای عملکرد بهتر برنامه یا حذف عوامل مانع اثربخشی برنامه؛

¹ Akram khan

- ۶- تحلیل اثربخشی هزینه‌های متحمل شده مربوط به یک برنامه یا فعالیت؛
 - ۷- تعیین اینکه آیا نتایج مورد انتظار از یک برنامه به دست آمده است یا نتایجی حاصل شده است که با اهداف برنامه سازگار نمی‌باشد.
 - ۸- تعیین وضعیت یا شرایط موجود عملیات برنامه یا پیشرفت در اجرای الزامات قانونی؛
 - ۹- تعیین اینکه آیا برنامه، دسترسی عادلانه به منابع عمومی یا توزیع آن با رعایت محدودیت‌های قانونی را فراهم می‌کند یا خیر؛
 - ۱۰- ارزیابی میزانی که برنامه با سایر برنامه‌های مرتبط دارای تداخل، همپوشانی یا ناسازگاری بوده است؛
- در این تحقیق اهداف نظارت عملیاتی با مولفه ای افزایش مسولیت پاسخگویی عملیاتی مورد بررسی قرار گرفته است.

مبانی نظری

بودجه مهم‌ترین سندی است که توسط دولت به‌عنوان بزرگ‌ترین نهاد بخش عمومی کشور تنظیم و تقدیم قوه مقننه می‌شود (اصل ۵۲ قانون اساسی). اکثر نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان حسابداری در ایران مرتبط با بودجه و چگونگی تحصیل و مصارف منابع مالی می‌باشد. در جوامعی که دولت‌های حاکم از طریق آراء عمومی انتخاب می‌شوند، دولت‌های منتخب مسئولیت دارند در مورد اعمالی که انجام می‌دهند به شهروندان خود پاسخ دهند، مسئولیت پاسخ‌گویی دولت‌ها را ملزم می‌کند برای مواردی نظیر تهیه منابع مالی، هدف‌هایی که این منابع مالی برای تحقق آنها مصرف می‌شوند و همچنین چگونگی مصرف منابع مالی دلایل منطقی ارائه نمایند. با توجه به اینکه ادای مسئولیت پاسخ‌گویی در این قبیل جوامع به صورت اظهارات علنی صورت می‌گیرد، لذا نظام حسابداری و گزارشگری مالی دولتی یکی از ابزارهای اصلی انتقال اطلاعات مالی و عملیاتی بوده و به دولت کمک می‌کند تا وظیفه پاسخ‌گویی خود را به نحو صحیح و مناسب انجام دهد.

حسابداری دولتی علاوه بر وظایف سنتی خود در ارائه اطلاعات بودجه باید اهداف زیر را تامین کند.

- ارائه تصویر مطلوب واقعی از داراییها، بدهی‌ها، وضعیت مالی، نتایج عملکرد سازمانی در چارچوب قوانین و نظام‌های که بر فعالیت‌های واحد گزارشگر، حاکم و ناظر می‌باشد.
- ارائه اطلاعات منطقی و مفید در رابطه با سطح مورد انتظار و میزان خدمات و چگونگی تامین درآمدهای مورد نیاز در مراکز مسئولیت.
- امکان تلفیق و تجمیع اطلاعات مالی و اقتصادی بخش عمومی در حسابداری ملی (اقتصاد کلان) در سطح منطقه ای ملی، فرا ملی.

اصل ۵۵، ۷۶، ۸۶ قانون اساسی، مسئولیت پاسخ‌گویی دولت را ملزم می‌نماید در مورد اعمالی که انجام می‌دهد به شهروندان توضیح دهد و نتایج حاصل از برنامه‌های مصوب را در معرض ارزیابی و قضاوت نهادهای مستقل نظارتی و در نهایت مردم قرار دهد. نظارت عملیاتی با بررسی اثربخشی، صرفه اقتصادی و کارایی دستگاه‌ها، از طریق شناسایی دلیل ایجاد انحرافات و ناکارآمدی‌ها موجب ارتقای بهره‌وری، شفافیت و پاسخگویی و همراستا با اهداف پاسخگویی بخش عمومی می‌گردد. برای حساب‌برسان واژه‌های کارایی و اثربخشی، واژه‌های ناآشنایی نیستند، زیرا آنان در فرایند حساب‌برسی همواره می‌کوشند رسیدگی‌های خود را به‌صورت کارا (رسیدگی موثر با کمترین هزینه ممکن) و اثربخش (رسیدگی که بتواند به میزان از پیش تعیین‌شده موفق به کشف اشتباهات و یا تحریف‌های بااهمیت در صورتهای مالی صاحبکار شود) به انجام برسانند. همچنین در دنیای امروز و در عرصه خدمات حرفه‌ای، به‌علت ادامه فعالیت واحدهای تجاری در محیط اقتصادی بازار آزاد که به‌طور مستمر شاهد رفع موانع تجاری و ادغام بازارهاست و رقابت در آن روز به‌روز شدیدتر می‌شود،

حرفه حسابرسی عملیاتی بیش از پیش اهمیت یافته و اصولاً مدیریت بهینه منابع در واحدهای اقتصادی بدون برخورداری از سطوح مطلوب اثربخشی و دستیابی به هدفهای کارایی و صرفه اقتصادی امکانپذیر نیست. با توجه به پیشرفت سریع و شگرف فن آوری همراه با افزایش روز افزون رقابت در بازارهای جهان، تعیین کارایی و اثر بخشی و صرفه اقتصادی فعالیت های انجام شده در سازمان و تشخیص و ارزیابی فعالیتهایی که می تواند عملکرد اتی سازمان را بهبود بخشد. در سازمان ها و شرکت ها، مسئولیت پاسخگویی عملیاتی یکی از جنبه های حیاتی برای دستیابی به عملکرد بهینه و موفقیت است. مسئولیت پاسخگویی عملیاتی به معنای تحمل مسئولیت و ارائه توضیحات درباره فعالیت ها، فرآیندها و عملکرد سازمان است. اما برای دستیابی به این مسئولیت پاسخگویی، نیاز به نظارت عملیاتی مناسب و کارآمد است. نظارت عملیاتی به عنوان یک فرایند ارزیابی و کنترل عملکرد سازمان و فعالیت های آن، می تواند تأثیر قابل توجهی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی داشته باشد. با انجام نظارت عملیاتی، سازمان قادر خواهد بود فرآیندها، سیستم ها و عملکرد کارکنان خود را بهبود بخشیده و مسئولیت پاسخگویی را تقویت کند.

پیشینه تحقیق

امرای و همکاران (۱۳۹۹)، با استفاده از روش تحلیل کیفی فراترکیب مطالعه ای تحت عنوان "عوامل مؤثر در کارایی نظارت و ارزیابی عملکرد مالی بخش عمومی در بودجه ریزی مبتنی بر عملکرد" انجام داده و به استخراج عوامل و شاخص های مهم از مقالات و مطالعات صورت گرفته از ۲۰۰۷، اقدام و سپس با استفاده از تکنیک سوارا نسبت به اولویت بندی و وزن دهی معیارها مبادرت نمودند که منجر به شناسایی ۱۳ شاخص مهم و اصلی گردید. بابا جانی، جعفر، (۱۳۸۸) بر طبق بیانیه های مفهومی و استانداردهای مصوب حسابداری دولتی، یک نظام حسابداری و گزارشگری مالی باید از یک سو به دولت کمک کند تا وظیفه پاسخ گویی خود را به نحو مطلوب و صحیح ادا نماید و از سوی دیگر شهروندان که استفاده کنندگان اطلاعات حسابداری دولتی هستند و نمایندگان قانونی ایشان را در مورد ارزیابی مسئولیت پاسخ گویی عمومی دولت یاری دهد. هیأت استانداردهای حسابداری دولتی (۱۹۶۴) در یک جامعه مردم سالار که دولتها با رای مستقیم مردم انتخاب می شوند، مقامات منتخب مردم در قبال اعمالی که انجام می دهند باید پاسخگو باشند. در این قبیل جوامع نمایندگان قانونی و منتخب مردم بر اساس یک نظام پارلمانی و با استفاده از ابزارهای مناسب، دولت را به طور مقتضی کنترل می نمایند. مفهوم مسئولیت پاسخگویی در کشورهایی که نظام حکومتی آنها بر مبنای دموکراسی بیان گردیده است، بر پایه این عقیده استوار است که مردم حق دارند بدانند و همچنین حق دارند حقایق به صورت علنی و از طریق مذاکرات عمومی در اختیار ایشان و نمایندگان قانونی آنها قرار گیرد. پروفیسور یوجی ایجیری (۱۹۸۳)^۲ در سخنرانی معروف خود در دانشگاه هاروارد اعلام کرد که چارچوب نظریه حسابداری می تواند بر مبنای تصمیم گیری و یا بر مبنای پاسخگویی تدوین شود. انتخاب هر یک از این چارچوبهای نظری بر نتایج کار تاثیر فراوانی دارد. ایجیری معتقد است که در چارچوب نظری مبنی بر تصمیم گیری هدف حسابداری فراهم ساختن اطلاعات مفید برای تصمیم های اقتصادی است. اطلاعات بیشتر مشروط بر اینکه مقرون به صرفه باشد مطلوبتر است اطلاعات محرمانه نیز در صورت مفید بودن مطلوب است. در عصر دانایی و اطلاعات، اغلب دولتها و حکومتهای محلی با افزایش در خور ملاحظه مطالبات مردم در مورد حق پاسخ خواهی از مقامات منتخب و منصوب رو به رو بوده و برای کسب آرای مجدد و تعیین کننده شهروندان در انتخابات و پیروزی حزب یا جناحی که به آن تعلق دارند، تحقق و ارتقا سطح مسئولیت پاسخ گویی در قبال مردم را در سر لوحه برنامه های خود قرار داده اند.

¹ Governmental accounting standards board (GASB)

² Ijiri, yuji.

ایجیری (۱۹۸۳) باتوجه به مطالب فوق، شمار قابل ملاحظه ای از علمای حسابداری و گزارشگری مالی نقش مهم و اساسی در ایفای مسئولیت پاسخ گویی مالی و عملیاتی داشته و برخی از آنان معتقدند که چارچوب نظری حسابداری در بخش عمومی و از جمله دولت، باید بر مبنای مسئولیت پاسخ گویی تدوین گردد. بابا جانی، جعفر (۱۳۸۸) کشور جمهوری اسلامی ایران دارای حکومتی مردم سالار است و قدرت، ناشی از اراده ملت بوده و در نهایت در دست مردم باقی می ماند. شهروندان قدرت را از طریق برگزاری انتخابات به نمایندگان رسمی خود تفویض می کنند. نظام جمهوری اسلامی ایرن دارای سه قوه مستقل از همدیگر مرکب از قوه مجریه در حدود وظایف محوله در مقابل قوه مقننه مسئول است و هر دو قوه در مقابل شهروندان مسئولیت پاسخ گویی دارند و قوه قضاییه بر حسن اجرای قوانین و مقررات نظارت می نمایند.

طبق مبانی نظری تحقیق فرضیه های زیر مطرح گردید:

- ۱- بین اثر بخشی (معیار نظارت عملیاتی) و افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.
 - ۲- بین صرفه اقتصادی (معیار نظارت عملیاتی) و افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.
 - ۳- بین کارایی (معیار نظارت عملیاتی) و افزایش مسئولیت پاسخگویی بخش عملیاتی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.
- همچنین، طبق آزمون فریدمن رتبه بندی مولفه های پاسخگویی عملیاتی چگونه است؟

روش شناسی پژوهش

محیطی که پژوهش در آن انجام می شود، نتیجه پژوهش را نشان می دهد که ممکن است سه حالت کلی را به خود بگیرد؛ پژوهش کتابخانه ای، پژوهش آزمایشی. دانایی فرد و همکاران (۱۳۸۷)، داده ها در این پژوهش از کتاب ها، مقالات، اسناد و مدارک و سایت ها و پرسش نامه حاصل شده اند. از این منظر پژوهش حاضر در زمره پژوهش های کتابخانه ای و میدانی به شمار می رود. پژوهش ها می توانند در ماهیت اکتشافی یا توصیفی باشند و یا به قصد آزمون فرضیه ها انجام گیرند. این پژوهش از نظر نحوه گرد آوری داده ها، یک پژوهش توصیفی از شاخه همبستگی می باشد. همچنین پژوهش حاضر در زمره پژوهش های کیفی به شمار می رود. استراتژی های کیفی مورد استفاده در این پژوهش پیمایشی و همبستگی می باشد. پس از بررسی ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش و تعیین مدل مفهومی جهت بررسی تاثیر نظارت عملیاتی بر پاسخگویی عملیاتی، پرسش نامه ای طراحی گردید. سوالات مزبور بر اساس پرسش نامه های پژوهشی پیشین طراحی گردید. با استفاده از راهنمایی های اساتید دانشگاه ها و مدیران مالی شرکت ها و نیز مشاوره آماری، پرسش نامه ای مشتمل بر ۳۰ سوال در اهداف نظارت عملیاتی در قالب طیف پنج گانه لیکرت در حوزه میزان استفاده و اهمیت استفاده طراحی گردید. پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده و پایایی بالای آن مورد تایید قرار گرفته است. جامعه آماری اصلی این تحقیق مدیران مالی و حسابداران بخش عمومی و حسابرسان دویان محاسبات و اعضای هیئت علمی استان سیستان و بلوچستان می باشند.

پرسش نامه حاوی ۳۰ سوال برای جامعه آماری ارسال شد و در نهایت ۱۲۰ پرسش نامه گردآوری و مورد تحلیل قرار گرفت. به منظور انتخاب آزمون مناسب برای سنجش بررسی تاثیر نظارت عملیاتی بر افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی ابتدا می باید از توزیع آماری سوالات اطمینان حاصل می شد. برای توصیف متغیر هایی که توزیع نرمال دارند، برای رسیدن به نتیجه بهتر از آزمون T استفاده و برای رتبه بندی مولفه های پاسخگویی عملیاتی از آزمون فریدمن استفاده شده است.

جدول (۱): آزمون کولموگروه اسمیرنوف

ضریب آلفای کرونباخ	فرضیه
۰/۷۸	معیار اثر بخشی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عمومی
۰/۷۲	معیار صرفه اقتصادی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عمومی
۰/۷۴	معیار کارایی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عمومی
۰/۷۵	کل پرسشنامه

طبقه بندی و ارتباط سوالات پرسش نامه با هر یک از فرضیات پژوهش، ضریب آلفای کرونباخ مربوط به هر مجموعه سوال، در جدول خلاصه شده است. در این تحقیق استفاده و اهمیت استفاده از هر یک از معیارهای نظارت عملیاتی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عمومی از دیدگاه مدیران و حسابداران بخش عمومی و حسابرسان دیوان محاسبات و اعضای هیئت علمی طبق جدول (۱) سنجیده شد.

آمار توصیفی

آمار توصیفی برای تبیین و توصیف پدیده یا مسئله یا موضوع مورد استفاده قرار می گیرد یا در واقع ویژگی های موضوع مورد مطالعه به زبان آماری تصویر و توصیف بر می گردد. در تجزیه و تحلیل های توصیفی از آزمون های آماری استفاده نمی گردد، زیرا در این نوع تجزیه و تحلیل ها هدف بررسی واقعیت های موجود است و پژوهشگر قصد پیش بینی یا استنباط آماری ندارد. در ادامه آمار توصیفی جهت شناختن آزمودنی ها از جمله مسئولیت سازمانی، جنسیت، تحصیلات و سن در قالب جداول فراوانی ارائه شده است. لازم به یادآوری است که اطلاعات پیش رو از طریق ۴ سوال با عنوان مشخصات فردی، از آزمودنی ها دریافت شده است.

جدول (۲): فراوانی و آمار توصیفی «مسئولیت سازمانی» آزمودنی ها

ردیف	مسئولیت سازمانی	فراوانی (تعداد)	فراوانی نسبی
۱	مدیران	۳۷	۰/۳۱
۲	حسابداران	۴۸	۰/۴۰
۳	حسابرسان	۲۰	۰/۱۷
۴	اعضای هیات علمی	۱۵	۰/۱۲
	جمع	۱۲۰	۱۰۰

جدول (۳): فراوانی و آمار توصیفی «جنسیت» آزمودنی ها

ردیف	جنسیت	فراوانی (تعداد)	فراوانی نسبی
۱	مرد	۱۰۸	۰/۹۰
۲	زن	۱۲	۰/۱۰
	جمع	۱۲۰	۱۰۰

جدول (۴): فراوانی و آمار توصیفی «میزان تحصیلات» آزمودنی ها

ردیف	میزان تحصیلات	فراوانی تعداد	فراوانی نسبی
۱	لیسانس	۳۷	۰/۳۱
۲	فوق لیسانس	۶۲	۰/۵۲
۳	دکتری	۲۱	۰/۱۷

۱۰۰	۱۲۰	جمع
-----	-----	-----

جدول (۵): فراوانی و امار توصیفی «سابقه خدمت» آزمودنی ها

ردیف	سن	فراوانی(تعداد)	فراوانی نسبی
۱	۱ تا ۵ سال	۲۵	۰/۲۱
۲	۵ تا ۱۰ سال	۴۸	۰/۴۰
۳	۱۰ تا ۱۵ سال	۳۸	۰/۳۲
۴	۱۵ به بالا	۹	۰/۰۷
	جمع	۱۲۰	۱۰۰

آمار استنباطی

آمار استنباطی شامل روش هایی است که با استفاده از آنها، اطلاعات موجود در نمونه را به کل جامعه تعمیم می دهیم. الگو و روش آماری مورد استفاده برای آزمون هر یک از فرضیات سه گانه ی این تحقیق آزمون T می باشد. در ادامه، به تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیات خواهیم پرداخت. هدف آزمون مقایسه زوج ها این است که با تشکیل زوج های شبیه نسبت به فرضیه مورد نظر حداکثر تعداد منابع خارجی پراکندگی (واریانس) را تا آنجا که امکان دارد از بین ببرد. این تحقیق نیز به سنجش متغیر دیدگاه آزمودنی ها در زمینه ی میزان تاثیر گذاری عناصر نظارت عملیاتی پرداخته است. با توجه به فرض نرمال بودن، حال برای بررسی صحت فرضیه ی پژوهشی در سطح خطای ۰/۰۱ درصد ($\alpha=0/100$) به صورت زیر اقدام می شود: اگر میانگین تفاوت کل زوج های جامعه آماری بیشتر از صفر باشد، می توان گفت بین فرضیه های تحقیق و شاخص های مسئولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه ی معناداری وجود دارد و گرنه چنین رابطه ای وجود ندارد. عدد ۳ (متوسط) به عنوان شاخص مینا لحاظ شده است. عدد مزبور در پرسش نامه توزیع شده که بر اساس طیف پنج گانه لیکرت طراحی شده است به عنوان متوسط (تأحدودی) ارزیابی شده است. ضمناً در این تحقیق حالت، عامل خارجی پراکندگی (واریانس) کنار گذاشته می شود. این آزمون یک طرفه بوده و میانگین جامعه با عدد ۳ مقایسه می شود. بنابراین فرضیه ی پژوهشی و نقیض آن به شرح زیر تعریف می شود:

$$H_0 : (\mu \leq 3)$$

نقیض ادعا

$$H_1 : (\mu > 3)$$

ادعا

آزمون توزیع T استیودنت با ۱۱۹ یعنی ($n-1$) در جه آزادی بر خوردار است و قاعده تعمیم بر مبنای آن طرح ریزی می شد. در جدول نتایج آماری حاصل از آزمون فرضیه های پژوهشی ارائه گردیده است.

جدول (۶): توصیف متغیر های مربوط به فرضیه های تحقیق

فرضیه	آماره T	میانگین	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین نمونه از میانگین مورد ادعا	فاصله اطمینان ۹۹/۹٪	
						حد بالا	حد پایین
۱	۸/۵۴	۳/۸۶	۱۱۹	۰/۰۰۰	۰/۸۶	۰/۲۵	۱/۲۵
۲	۱۵/۸۷	۳/۷۴	۱۱۹	۰/۰۰۰	۰/۷۴	۰/۱۵	۱/۲۶
۳	۱۳/۵۳	۳/۵۶	۱۱۹	۰/۰۰۰	۰/۵۶	۰/۲۱	۱/۲۰

با توجه به جدول (۶)، آماره محاسبه شده مربوط به تمام فرضیه ها از ۳ بیشتر است. در نتیجه می توان ادعا نمود که بین مولفه های نظارت عملیاتی و شاخص های مسئولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.

آزمون فریدمن

در این تحقیق از آزمون فریدمن برای مقایسه میانگین رتبه بندی و میزان اهمیت عوامل تشکیل دهنده سؤال های تحقیق استفاده گردید. رتبه بندی و میزان اهمیت هر یک از مولفه های تحقیق به این موضوع پاسخ می دهد که تاثیر نظارت عملیاتی بر پاسخگویی عملیاتی چگونه رتبه بندی می گردد. طبق نتایج آزمون فریدمن رتبه بندی مولفه های پاسخگویی عملیاتی به ترتیب در رتبه اول اثربخشی، رتبه دوم کارایی و رتبه سوم اثربخشی قرار می گیرد.

جدول (۷): آزمون رتبه ای فریدمن جهت رتبه بندی مولفه های پاسخگویی عملیاتی

رتبه	میانگین رتبه	مولفه های پاسخگویی عملیاتی
اول	۴/۱۶	کارایی
دوم	۴/۰۱	اثربخشی
سوم	۳/۹۶	صرفه اقتصادی

نتیجه گیری

نظارت عملیاتی می تواند تاثیر قابل توجهی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی داشته باشد. در زیر تاثیرات اصلی نظارت عملیاتی بر افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی را بررسی خواهیم کرد:

۱- شفافیت و انتقال اطلاعات: نظارت عملیاتی منجر به افزایش شفافیت فرآیندها و سیستم های سازمان می شود. با ارائه اطلاعات دقیق و جامع درباره عملکرد و عملیات سازمان، اعضای سازمان بهتر می توانند مسئولیت خود را درک کنند و بهبودهای لازم را اعمال کنند.

۲- ارزیابی عملکرد: نظارت عملیاتی به سازمان امکان می دهد عملکرد خود را به صورت مستمر ارزیابی کند. این ارزیابی ها می تواند شامل ارزیابی عملکرد فردی و گروهی، ارزیابی فرآیندها و سیستم ها، ارزیابی استفاده از منابع و موارد دیگر باشند. با ارزیابی دقیق عملکرد، اعضای سازمان به مسئولیت پاسخگویی بیشتری درباره عملیات خود ترغیب می شوند.

۳- تعیین استانداردها و راهبردها: نظارت عملیاتی به سازمان کمک می کند استانداردها و راهبردهای واضحی را برای عملیات تعیین کند. با تعیین استانداردها و راهبردهای دقیق، اعضای سازمان می توانند مسئولیت پاسخگویی خود را در قبال رسیدن به اهداف تعیین شده در نظر بگیرند.

۴- کاهش ریسک ها: نظارت عملیاتی به سازمان کمک می کند ریسک های مربوط به عملیات را شناسایی و کاهش دهد. با شناسایی ریسک ها و اعمال تدابیر مناسب برای مدیریت آنها، سازمان می تواند بهبودهای لازم را در فرآیندها و سیستم های خود اعمال کند و مسئولیت پاسخگویی در قبال ریسک ها را بهبود بخشد.

به طور کلی، نظارت عملیاتی با افزایش شفافیت، ارزیابی عملکرد، تعیین استانداردها و راهبردها، و کاهش ریسک ها، مسئولیت پاسخگویی عملیاتی را در سازمان بهبود می بخشد. هدف از این تحقیق بررسی تاثیر معیارهای نظارت عملیاتی (اثربخشی، صرفه اقتصادی و کارایی) بر افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی بود، توجه جدی به این معیار ها برای دستیابی به ارتقای بهره وری و استفاده بهینه از منابع کمیاب که اصلی ترین هدف بخش عمومی است، امری ضروری و

حیاتی می‌باشد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آماری نشان می‌دهند که معیارهای نظارت عملیاتی: (۱) اثر بخشی (۲) صرفه اقتصادی (۳) کارایی، معیارهایی هستند که بر افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی تاثیر گذارند. فرضیه ۱: بین اثر بخشی (معیار نظارت عملیاتی) و افزایش مسولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. اثربخشی: مقایسه ی نتایج مورد انتظار و نتایج واقعی پروژه‌ها، برنامه‌ها یا سایر فعالیت‌ها (مصرف هوشمندانه). بکارگیری این معیار نظارت عملیاتی با افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه معنادار و مثبت دارد. هنگامی که نظارت عملیاتی صورت می‌گیرد و نتایج مورد انتظار با نتایج واقعی تقریباً یکسان باشد نشان دهنده مدیریت صحیح است که افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی را همراه دارد.

فرضیه ۲: بین صرفه اقتصادی (معیار نظارت عملیاتی) و افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. بکارگیری این معیار نظارت عملیاتی باعث افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی می‌گردد. فرضیه ۳: بین کارایی (معیار نظارت عملیاتی) و افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. کارایی: حداکثر ستانده با میزان نهاده ثابت یا ستانده ثابت با حداقل نهاده ممکن (مصرف خوب). بکارگیری این معیار نظارت عملیاتی نشان می‌دهد که منابع به صورت کارا مصرف گردیده است که باعث افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی می‌گردد.

همچنین، طبق نتایج آزمون فریدمن رتبه بندی مولفه های پاسخگویی عملیاتی به ترتیب در رتبه اول اثربخشی، رتبه دوم کارایی و رتبه سوم اثربخشی قرار می‌گیرد. به علاوه در مورد تحقیقات آتی، پیشنهادات زیر قابل ارائه است:

- بررسی سایر روش های نظارت عملیاتی در افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی.
- بررسی دلایل و مشکلات اصلی سازمان ها در انجام حسابرسی عملکرد و نظارت عملیاتی.
- انجام پژوهش در خصوص دلایل موفقیت و شکست سازمان ها در اجرا و پیاده سازی هر یک از روش های نظارت مالی و عملیاتی، در ارائه مدل جامع برای افزایش مسئولیت پاسخگویی عملیاتی در ایران.

منابع

- ✓ امرایی، حافظ، عادل آذر، علی اسماعیل زاده، خسروی پور، نگار، (۱۳۹۹)، عوامل مؤثر در کارایی نظارت و ارزیابی عملکرد مالی بخش عمومی در بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد با رویکرد فراترکیب، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۱۰، شماره ۳۷، صص ۲۹۶-۳۳۵.
- ✓ ابراهیمی، کردلر، علی، مقدس پور، هنگامه، (۱۳۹۳)، تبیین وضعیت حسابداری مدیریت در ایران، فصل نامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، شماره ۲۳، صص ۵۷-۸۳.
- ✓ باباجانی، جعفر، (۱۳۸۲)، مسئولیت پاسخ‌گویی و کنترل‌های داخلی در بخش عمومی، شماره ۴، صص ۱-۱۷.
- ✓ دانایی فرد، حسن، والوانی، سیدمهدی، آذر، عادل، (۱۳۸۷)، روش شناسی پژوهش کمی در مدیریت: رویکردی جامع، تهران: انتشارات صفار - اشراقی.
- ✓ هیئت تدوین استانداردهای حسابداری، (۱۳۷۸)، مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی، نشریه ۱۱۳، انتشارات سازمان حسابرسی.
- ✓ باباجانی، جعفر، (۱۳۸۸)، مزایای اجرای حسابرسی بر مبنای عملکرد در کشور و نقش آن در پاسخگویی، مجموعه مقالات و سخنرانی‌های همایش حسابرسی عملکرد، پاسخگویی و ارتقای بهره‌وری، تهران: مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما.

- ✓ بنی فاطمی کاشی، محمدرضا، (۱۳۸۲)، آشنایی با برخی مفاهیم حسابداری عملیاتی، سال پنجم، شماره ۲۱، صص ۲۱-۳۰.
- ✓ حسین زاده، ملوک، (۱۳۸۷)، حسابداری عملکرد، ماهنامه تدبیر، شماره ۱۹۴.
- ✓ Ijiri , yuji ,(1983) on the accountability-based conceptual frame- work , journal of accounting and public, 2, 75, Elsevier Service publishing co , inc .
-

